

Az ipartörvény hatása.

Felolvasta a M. T. A. nemzetgazdasági és statisztikai bizottságában márczius hó 29-én

dr. Matlekovics Sándor.

Az új ipartörvény 1884. október 1-én lépett életbe s így harmadfél év óta érvényes. Ha meggondoljuk, mily nehézségekbe ütközik nálunk gyökeres reformokat keresztül vinni; ha meggondoljuk, mily sűrű levelezés szükséges a törvényhatóságokkal, ha a központi kormány egy organikus törvény szigorú keresztülvitelét kívánja; ha meggondoljuk, mennyi életbevágó új intézkedést tartalmaz az új ipartörvény, a mely nemcsak a hatóságok feszült munkaerejét veszi igénybe, hanem az iparosok gyárosok és kereskedők folytonos közreműködését követeli, — s ha mindezekhez hozzáteszszük még azon merész reményeket, melyeket az iparos közvélemény egy része talán nem annyira az új ipartörvénytől, mint inkább a régi törvény reformjától várt, és a melyeket ez okból reménydus állapotának természetes nehézkességében az új ipartörvénybe belékvánt magyarázni: — akkor mindenki előtt világos lesz, hogy ma még a törvény hatásáról sokat mondani alig lehet.

És ha mégis értekezésem tárgyául ezt a témát választottam, teszem ezt azon okból, mert állásomban alkalom kínálkozik arra, hogy alkalmas álláspontból szemlélhessem azt a mozgalmat, melyet a törvény keresztülvitele az élet viztükrén előidéz; láthattam, mint kavargott fel itt is, ott is kezdetben a hullám; mikép csöndesedett le ismét a viztükre, és mily áramlatok támadtak az iparosság terén. Nem megállapodott hatásokról szólhatok, mert sok helyütt és sok dologban még össze nem forrtak a törvény intézkedései az élettel; — mert sok intézkedés még csak a

kísérlet próbáján sem ment keresztül, még a kísérletek eredményéről sem lehet szó; — mert sok intézkedéstől még az intézők mást várnak, mint a mit az érdekeltek kívánnak, s ezen küzdelem még nem fejeződött be.

Szólanı fogok ezért inkább csak azon benyomásokról, melyeket álláspontomon magamnak az egész képről szerezhettem, a mely előttem az ipartörvény hatásáról lebeg, és a melyet a rendelkezésre álló adatokból a tisztelt hallgatók elé tárni ezuttal szerencsés vagyok.

Természetesen nem szándékom az ipartörvény minden intézkedéséről tüzetesen szólni, inkább csak azokra kívánok kiterjeszkedni, a melyek a közgazdaság s főképp az ipar fejlődése tekintetében jelentőséggel bírnak, az inkább rendőri, habár sok tekintetben igen fontos s az ipartörvény sarkalatos részeit képező intézkedésekre, mint például az engedélyekhez kötött iparokra, az árverések korlátozása, a munkakönyvek kezelésére, az iparos elemek rendszeres lajstromozására s effélékre nem kívánok ezuttal kiterjeszkedni.

Ipartörvényünkben a közgazdasági fejlődés szempontjából nagyjelentőségű sarkalatos intézkedései: az iparhatósági szervezet s vele kapcsolatban a testületek ügye, a képesítéshez kötött iparok meghonosítása és az iparoktatás rendezése.

Mielőtt azonban az ipartörvénynek a mondott irányokban való hatásáról szólok, okvetlenül szükséges néhány szóval az ipartörvény keletkezését jeleznem. Köztudomásu, hogy az 1872: VIII. törvényczikkben foglalt ipartörvény, a mely egészen liberális alapon állt és majdnem szószerint a német birodalmi ipartörvényt honosította meg, nálunk végrehajtva alig volt. Ezen törvény alap gondolata: az egyéni szabadság és a teljes szabad cselekvés karöltve a szabad társulással, nem tudott érvényre jutni. Senki sem törődött a törvény határozatainak összhangzatos és öntudatos életbeléptetésével — az egyes egyén kifejthette ugyan minden erejét, de az iparosok nagyban és egészben elszigetelt állapotban maradtak, mert iparosaink nagy része az e törvényben a szabad társulás útján kínálkozó előnyökkel nem ismerkedhetett meg. Így történt, hogy az ezen ipartörvény korszakában beállt közgazdasági lendület, a forgalmi eszközök óriási fejlődése, velük karöltve a gyáripár rohamos terjeszkedése, a

kereskedés erős szervezkedése a mesterembert nálunk is kiszorította megszokott helyzetéből. A mesterember minden oldalon újabb és újabb versenyzőt látott; mestersége terményeit ismeretlen egyének eddig nem látott hallatlan olcsó czikkei mindenütt leszorítják; mindenütt az idegen cikk kelendő, az övére senki sem figyel. Az emberi természet önző része fölébred benne, az új állapotban nem haladást lát — nem a saját hátramaradását okolja — hanem a rossz állami intézkedéseket és az importált liberalismust káromolja, és mert előbb jól érezte volt magát, visszakivánja a czéhrendszert. Nem kellett sok erőfeszítés hozzá, és csakhamar jelszó gyanánt hangzott az országban: az ipartörvényt revideálni kell, az ipar organizmusát meg kell teremteni. Hozzájárult, hogy majdnem egyidőben Németországban is az államsocialismus kezd erősebben fejlődni, hogy itt is küzdenek a mesterek valami hivatalos egyesülésféle alakért, és hogy ott végre az u. n. Innung név alatt létesítnek kísérletkép a mesteremberek számára testületeket. Ausztriában a dolgok még merészebben fejlődnek, itt még a képesítést is sikerül törvényben kimondani. És most nincs hatalom, mely Magyarországon az iparosok közvéleményét vissza tarthatná hangos követelésektől.

Ezen viszonyok közt terjesztette be a kormány 1884. év elején a hosszabb idő és több szakértekezlet meghallgatása után készült ipartörvényjavaslatot, még pedig az országgyűlés utolsó ülészakának utolsó hónapjaiban, tehát akkor, a midőn legtöbb képviselő választókerülete »közvéleményének« sulya alatt állott és akarva nem akarva, saját magát is beleáltatta az ipartörvény revisiójának a mesteremberek részéről követelt irányban szükséges voltába. Hogy ily körülmények közt az ipartörvény nem öltött nagyobb időszerűtlenségeket — és még addig sem alakult át, mint azt a szomszéd Ausztriában tették — azt sok tekintetben a képviselőháznak a törvényjavaslat előleges tárgyalásával megbízott közgazdasági bizottságának lehet köszönni, melynek tagjai — még pedig pártkülönbség nélkül — közgazdaságilag mégis a liberalismus követelményei elől el nem zárkóztak és öntudatosan megadták a fejlődésnek lehetőségét akkor, a midőn a mesteremberek által követelt elzárkózás szellemét meghonosítani szándékoztak.

Az új ipartörvény egyik nevezetes újítása az iparszervezet. Az iparhatóság az iparrend fentartása végett ugyanis annyi teendővel van fölruházva, és működése oly lényegesen megkívánja a közvetlen jelenlétet, hogy az ipartörvényeknek azon intézkedése, mely egyszerűen az elsőfokú hatóságot — tehát a szolgabíró vagy a városi tanácsot bizta meg ezen teendőkkel, papíron ugyan megvolt, de a gyakorlatban sehol sem lehetett töle sokat várni. Hogy az iparhatóság, mely egyébiránt nemcsak egyedül mint iparhatóság, hanem majdnem minden közigazgatási ügyben is elsőfokú, tehát végrehajtó hatóság, az iparosok bejelentését elfogadja, telepengedélyezési eljárásokat tartson, a munkásokat bejegyezze, a gyárakat megvizsgálja, utána járjon, hogy a tanoncok mesterüknél mikép gondoztatnak, a tanoncok az iskolába járnak, mindezekon kívül az iparügyek körül felmerülő vitás kérdésekben az ipartörvény értelmében bíraskodják stb. stb.; ezt követelni a hatóságtól csak akkor lehet, ha az kellő munkaerővel van ellátva. Miután pedig az elsőfokú iparhatóság egyuttal a közigazgatás számos többi ágaira nézve is elsőfokú hatóság levén, a törvény által kívánt teendőket a rendes hivatalos közegekkel ellátni nem képes, új hivatalok teremtése pedig nemcsak a költség szempontjából, hanem a dolog érdekében sem kívánatos; az új ipartörvény az érdekelt iparosok közreműködését veszi igénybe és az autonomia rendszerét a közigazgatási organismusba beékeli. Ugyanis az elsőfokú iparhatóság mellé a kerület iparosai és kereskedői 20 egyént választanak; ezek, mint iparhatósági megbizottak az elsőfokú iparhatóság következő fuctióit végezik, illetőleg az ipartörvény végrehajtását a következő pontokra nézve effectuálják:

ellenőrzik az iparhatóságnál vezetett lajstromokat, vagyis felügyelnek arra, hogy az iparosság kebelében a törvény által meghatározott bejelentések kellő rendben történnek-e;

meglátogatják a tanoncziskolákat, s meggyőződnek arról, vajjon az iparosok a törvény értelmében küldik-e tanonczukat rendesen az iskolába s ott megtörténik-e mindaz, a mit a törvény rendel;

megvizsgálják a műhelyeket, s ez alkalommal különösen arra ügyelnek, hogy a mester a tanonczával szemben megfelel-e azoknak a köteleességeknek, a melyekre őt a törvény kötelezi.

és a tanoncoknak a mesterségben való haladását figyelemmel kíséri;

végre megszemlélik a gyárakat s e részben mint gyári felügyelők működnek.

A másodfokú iparhatóság mellett az érdekelt iparosok és kereskedőkből alakított ipartanács működik, a melynek feladata véleményt adni mindazon ügyekben, melyekre nézve a másodfokú iparhatóság hozzájuk fordul.

A mint a törvény az iparosok közreműködését contemplálta, a másodfokú hatóságnál az érdekeltek (az ipartanács) tisztán tanácsadó szerepet játszanak, és természetesen, miután a másodfokú hatóság nem oly közvetlenül nyúl belé az élet működésébe, ritkább alkalmakkor vannak hivatva közreműködésre; holott ellenkezőleg az iparhatósági megbizottak nevezetes szerepre hivatvák és ha a törvény által contemplált ideálnak csak részben is megfelelnek, az ipar fejlesztésére nevezetes tényezőül szolgálnának. Mert tényleg az ő örökös működésüktől függ nagyrészt az iparos elem felneveltetése, és az iparos segédszemélyzet sorsának helyes mederbe terelése. Bizonyos tekintetben azt lehet mondani, az ország iparának jövője és a socialis kérdés fejlődése az érdekelt iparosok lelkiismeretességében fekszik. Ha ők kellő figyelmet fordítanak arra, hogy az inas a műhelyben már oktatása első napjaiban mestersége megtanulására szoríttassék; ha ügyelnek arra, hogy a mester tanonczával szemben teljesíti-e a törvény által kijelölt humanisticus kötelességeket; ha megkövetelik, hogy a tanoncz az iskolába is kellő szorgalommal járjon; ha meghallgatják a tanító kívánságait, melyeket az vagy a tanonczal szemben, vagy, és gyakrabban a hatalmán kívül álló, mesterekkel szemben támaszt; ha tapasztalataik alapján szükség esetében tényleg igénybe veszik a hatóság segítő és fenytő hatalmát a törvény rendelkezéseinek érvényre juttatása végett, — akkor az iparos nemzedék fejlődése és helyes oktatása iránt oly biztosítékok kínálkoznának, a melyek a jövőre nézve teljes megnyugtatót nyújtanának. És ha számítani lehetne arra, hogy a gyárak ellenőrzése tekintetében is éber figyelemmel lesznek, hogy itt is a törvény rendelkezéseinek érvényt tudnak szerezni, akkor a munkások kérdésével oly szoros kapcsolatban levő socialisticus mozgalmak alig fognak nálunk erős talajra találni.

Ezen fontos és nagyjelentőségű szerepüknél fogva a kormány nagy figyelmet is fordít az iparhatósági megbizottak intézményére. Lehetőleg gondoskodott arról, hogy működésük ne legyen nagyon terhes és mégis a törvénynek megfelelő; külön utasítást adott ki számukra, formulárékba vonta össze működésük eredményét, és hogy az érdek felköltessék hivatásukban való nemes versenyzésre, elrendelte, hogy évnegyedenként ülést tartva, ott mindenki előadja tapasztalatait; az ily ülésekről fölvett jegyzőkönyvek azután a törvényhatóság útján a ministeriumhoz terjesztetnek, és így a törvényhatóságnak is, a ministeriumnak is alkalma nyílik a törvény végrehajtásáról kellő tájékozást szerezni.

A törvény ezen intézkedéseinek hatásairól természetesen most még végleges véleményt mondani lehetetlen. Maga az intézmény csak az 1885-ki év derekán volt mindenütt keresztülvihető, s így alig másfél év óta functionál. A műhelyek meglátogatása határozottan kedvező eredményt enged következtetni; a megbizottak tapintattal járnak el; a tapasztalt rendetlenségekre kezdetben jó tanácscsal figyelmeztetik az illető iparost, és rendszerint a következő látogatás alkalmával azt a jelentést tehetik, hogy az illető rendellenességek az illető műhelyben mellőztettek, úgy hogy a hatóság szigorúbb föllépése egyáltalán szükségtelenné válik. Hasonlót mondhatni a tanoncziskolák ellenőrzésénél is; ellenőrzésük természetesen nem terjed ki a tananyag oktatási részére, mert erre az illető tankerületi felügyelő és ministeri kiküldött ügyel, de igenis kiterjed a külső rend és fegyelemre, s e részben sok helyütt jó szolgálatot tesznek a tanszemélyzetnek. Talán a gyárak felügyelete nem fog megfelelni azon eszményképnek, mely e részben támasztandó. Igaz, hogy a gyári felügyeletnek egy nagyjelentőségű ága, a gyári berendezésnek egészségügyi hatása a munkásokra, tulajdonképen nem is reájuk nehezedik, hanem a közegészségügyi törvény értelmében a hatósági orvos teendője, de még mindig igen sok irányban kell ügyelnie a megbizottnak, ha a gyárt a törvény értelmében kellően ellenőrizni akarja. A nehézség e tekintetben az, hogy sokhelyütt, főképen a vidéken, a hol kevés a gyár, az illető megbizott, bármily tisztességes és jóra való iparos vagy kereskedő legyen is, talán nem is áll a képzettség azon fokán,

hogy a törvény intentiója szellemében megvizsgálhassa, illetőleg csak nézhesse is a gyárat. Igaz, bizonyos általános műveltséget föltételező dolgokra minden iparos képes lesz. Így, ha a ministerium által a gyári felügyeletnél fölvetett kérdéseket tekintjük, az iparhatósági megbízott könnyen fog megfelelni a következő pontokra :

- a) Vezet-e a gyáros rendes munkásjegyzéket, melyen
  - a) a munkás neve, születési éve s helye,
  - b) foglalkozása,
  - c) bére beiktatva van ?
- b) A munkarend láttamozva van-e az iparhatóság által és ki van-e függesztve a műhelyekben ?
- c) Alkalmaztatnak-e 12 évet még el nem ért gyermekek és megadta-e erre az engedélyt az iparhatóság; járnak-e ezek rendszeresen az iskolába vagy külön iskolával bír-e a gyár ?
- d) Nem ad-e a gyáros szeszes italokat vagy árukat munkásainak hitelbe ?
- e) Bérlevonások történnek-e és milyen czímen ? Nem történnek-e bérlevonások más célra, mint a munkás sorsának javítására ?
- f) Gondoskodva van-e s miként a munkásokról megbetegedés és szerencsétlenség esetein ?
- g) Ellátja-e a gyáros munkásait lakással és egészségesek s lakhatók-e azok ?

de már azon kérdésre, hogy létesítette-e és fentartja-e a gyáros mindazon intézkedéseket, melyek a munkások életének és egészségének lehető biztosítására szolgálnak ? e kérdésre már az egyszerű iparos, az, a ki csak általános műveltséggel bír, de még a technikai képzettségü is, alig tud felelni. Itt már a gyárfelügyelői intézmény tüzetes ismerete, a külföldnek e részben rendelkezésre álló tapasztalatai, a gyárak természetének gondos tanulmánya, szóval speciális műveltség és képzettség szükséges. *)

*) Ausztriában a gyári felügyelet ügye külön törvény által van szabályozva (az 1883. június 17. Reichsgesetzblatt 117. sz.), — ezen törvény alapján jelenleg a gyári felügyelési költség évi 80.500 frt. A központi gyári felügyelő

A gyárfelügyelet kérdése mindenütt — de kivált nálunk — igen fontos kérdés. A míg egyrészt lehetetlen türni, hogy a munkás sorsa talán lelkiismeretlen munkaadó és munkavezető által mindinkább rosszabbá váljék és végre is azon ismeretes desperatióba süllyesztessék, melynek rémjeivel az angol gyár-
ipar a negyvenes években elijesztette a művelt világot, és a mely azután a társadalmi rendet felbomlással fenyegető socialisticus tendenciákat neveli; másrészt nagy figyelemmel kell lenni épen az iparfejlesztés érdekében, minden túlságos beavatkozástól, minden mesterséges erőszakoskodástól, nehogy a tőke, a melyet amúgy is csak nehezen birunk iparvállalatok felé terelni, elijesztessék hatósági intézkedéseink által a gyári vállalatoktól.

Ezzel természetesen koránsem mondjuk azt, hogy a gyárak tetszés szerint rendelkezzenek a munkások fölött, avagy hogy a munkások sorsa érdekében ne tegyenek meg mindent, a mit a törvény és a munkások jóléte megkíván; hanem hogy ott, a hol a munkás aránylag még igen jó sorsban részesül, s a hol azt lehet mondani, inkább a gyárak szolgái a munkásoknak, hogy itt a gyárakkal szemben bizonyos óvatossággal kell a törvény alkalmazásánál eljárni.

Ugy hisszük, hogy az iparhatósági megbizottaknak működése, még ha most teljesen meg sem felel a célnak, tovább fejlesztendő; és a felügyeletükben hiányzó szakértelem külön, esetről-esetre kiküldendő közegek megjelenése által pótolandó. Ezen az úton talán jobban érünk célra, mint a nyugoti államokban alkalmazott gyári felügyelők rendszerével; mert, valljuk meg, a gyári felügyelők, úgy, a mint azok akár Nagybritanniában, akár Németországban működnek, és a miként azokat Ausztriában intendálják, nálunk még nem lehetségesek és nem szükségesek. Nem lehetségesek, mert oly képzettségű és oly tulajdonságokkal bíró technicus elemeket, mint a milyeneknek a felügyelőknek való férfiaknak kellene lenniök, nálunk az állam meg nem tudna fizetni, illetőleg még egyéb téren sokkal előnyösebb kere-

---

szetése 8000 frt, egy-egy kerületi felügyelő fizetése 3000 frt és 2000 frt utazási költség, tehát 5000 frt — van pedig most 15 kerületi felügyelő.

A szász királyságban hét gyárfelügyelési kerületben jelenleg hét gyárfelügyelő 13 segéddel működik; egész Németországban 48 gyárfelügyeleti kerület létezik.

seti módot találnak. semhogy ezen, különben igen terhes és sok esetben odiosus, hivatásra vállalkozni kedvük volna; ha pedig sem eléggé képzett, sem eléggé erélyes és tapasztalt egyének egyedül azért, hogy legyenek nálunk is gyári felügyelők, alkalmaztatnak, ezek iparfejlődésünk és gyáraink állapotára nézve sokkal nagyobb kárral és hátránnyal lehetnének, mint a mennyi előnyt egyáltalában a gyárak felügyeletétől várni lehet. De nem is szükséges a gyári felügyelők külön állásáról gondoskodni; az iparhatósági megbizottak lassankint be fognak okulni föladataukba; s ha egyszer az ország gyárjai kellően számba vétettek, ha azután a központból kellő administratív és technikai ismeretekkel bíró egyének, talán az iparügyekkel foglalkozó referensek egyik vagy másik müegyetemi tanárral, gyári igazgatóval, középipartanodai szakerővel vagy magukkal a most is alkalmazott, habár más rendeltetésben működő, iparfelügyelőkkel az ország gyáros vidékeit beutazzák és az illető iparhatósági megbizottakkal együttesen meglátogatják a gyárakat, ily alkalmakkor azután nemcsak a törvény által követelt minden igényekre nézve szerezhetnek kimerítő tapasztalatokat és tehetnek azután a kormánynak kellő jelentéseket, hanem az iparhatósági megbizottakat is kellően oktathatják, és az ellenőrzés ekkép jövőre nézve kellő mederbe tereltetik. Lesznek ugyan ezen vizsgálatok után még mindig gyárak, a melyek külön technikai felügyeletet igényelnek; de ép az ily rendkívüli vizsgálatok alkalmából fog azon gyárak egy része kiválasztatni, a melyek évről évre, vagy még talán gyakrabbi vizsgálatot kívánnak, a rendszeres iparhatósági vizsgálaton felül, és másrészt ki fog tűnni az is, hogy mennyiben és hol lehet megbizni az iparhatósági megbizottak tevékenységében.

A hatósági szervezetet bizonyos tekintetben kiegészítik az új ipartörvény szerint alakult ipartestületek. Az ipartestületek intézményét a kormány az iparosok követelményének nyomása alatt ugyan, de egészen öntudatosan vette fel a javaslatba. A midőn az iparosok évek során át követelték a kényszer vagy kötelező társulatokat, a midőn állították, hogy a régi ipartörvény szerint megengedett, de szabad akaratra hagyott társula-

tok az iparosok érdekeit ki nem elégítik; a midőn kimutatták, hogy az érdekelt iparosok közönye megöli a társulatok működését; a midőn társulati tevékenységet csak akkor mertek kilátásba hozni, ha az iparosokat kényszerítik a társulatokba; a midőn végre rámutattak Németország újabb törvényére, mely ugyan nem kényszertársulatokat, hanem bizonyos morális pressióval mégis a társulásra hajtó »Innung«-jait honosítá meg, és a midőn Ausztriában a társulatokba való belépést kényszerüleg a törvény kimondja, akkor igen nehéz volt a czéhrendszer szellemét visszakövetelő iparost figyelmeztetni, hogy hiába várja boldogulását az efféle intézményektől. De minthogy a társulásnak és az egyesült erők összműködésének határozottan nagyok az előnyei, a törvényhozás a törekvésnek nem szegült ellene és keresett alkalmas módozatot, a mely talán a czélnak leginkább megfelel.

A midőn az ipartestületeket hozta javaslatba a kormány, jellemzőleg a következőket mondta: a kormány az iparosok kívánságával szemben elment azon határig, a meddig a rend és fegyelem tekintetében egyáltalában elmenni lehetett. Oly jogokat engedett át a testületeknek, a milyenek eddig egyetlen egy újabb törvényhozás által sem lettek átadva az iparosoknak; oly hatalmat adott a testületeknek, a melylyel, ha józanul élnek, elérhetik mindazt, a mit szorgalmas iparosok kitartással és öntevékenységgel elérhetnek. Meg fog-e felelni a kényszer a jövő kívánalmainak? sikeresen fog-e működni a testület? helyesen fog-e fejlődni a testületi élet? Mindezek oly kérdések, a melyekre maguk az iparosok lesznek hivatva gyakorlati eredménnyel feleletet adni.

Az ipartestület, törvényünk értelmében, a képesítéshez kötött iparosok (tehát a mesteremberek) kényszertársulata, minden mesterembernek ott, a hol ily testület létezik, be kell lépnie a testületbe, és a testületi kötelezettségeket kell viselnie. A testület, melynek czélja a törvény szerint: az iparosok közt a rendet és egyetértést fentartani, az iparhatóságnak az iparosok közt fentartandó rendre irányuló működését támogatni, az iparosok érdekeit előmozdítani s őket haladásra serkenteni, tulajdonképen két irányban volna hivatva működni; ugyanis egyrészt, mint társulat, a kebelébe tartozó iparosok az ipar terén kifejtendő

tevékenységét előmozdítani, tehát közös tanácskozások útján, a közgazdasági viszonyokról tisztább képet nyújtani; szaklapok és szakkönyvek tartása által az újabb iparos fejlődést tagjaival folytonosan közölni; anyagok beszerzése által a kisebb iparosoknak a nagyban vásárlás előnyeit biztosítani; eladási helyiségekről gondoskodni; a takarékosagra szövetkezetek létesítésével hatni, a munkások számára segélypénztárakat létesíteni és így tovább az önsegélyezés terén az erők egyesülését kiaknázni. De második — és nem kevésbé fontos — tényleg csakis a magyar ipartörvény által követelt hivatása az, hogy a hozzája tartozó iparosok tekintetében az elsőfokú iparhatóság functióit gyakorolja, kivéve egyedül a kihágások felett való biráskodást, a melyre nézve csak javaslattevő szereppel bír.

A törvény testületek alakítását ott engedi meg, hol legalább 100 képesítés kimutatásához kötött iparágat üző mester van és az iparosok két harmada az alakulást kívánja. A kormány mindenkép megkönnyítette az alakulás lehetőségét, mintaalapszabályokat készített, tájékoztatta az elsőfokú hatóságokat, mikép járjanak el az alakításnál, hogy számítsák lehető legkönnyebben a törvény által megkívánt kétharmadot, mikép ösztönözzék az iparosokat testület alakítására. A hatóságok sok helyütt igen rokonszenvesen is törekedtek a testületek létesülésére és ha e részben az elsőfokú hatóságoknál talán az az érv is működött hathatósan, hogy az ipartestület tulajdonkép a hatóságot számos fárasztó teendőitől megszabadítja s így működését e téren megkönnyíti, mégis az a magasabb szempont, mely az autonomia kifejlesztését ezekben az ügyekben így lehetővé tette, nagyban támogatta a törvény intentióit.

Létesítésük ellen azonban éppen az előbbi ipartörvény alatt keletkezett erős és nagyszámu tagokkal bíró ipartársulatok viseltettek nagy ellenszenvvel; kivált a csizmadia- és czipész-társulatok és tagjaik voltak majdnem mindenütt a testületek alakulása ellen; mert az ipartörvény minden község számára (a főváros kivételével) csak egy általános, azaz mindenféle mesterségű iparosok számára közös-testület alakulását engedvén meg, az erős társulatban működők természetesen félve tekintettek oly testületre, a melybe most már nem egyedül ők magok hanem mások is beléphetnek, és melynél ennél fogva ezentúl nem

pusztán ők egyedül, hanem mások is szerepelhetnek talán döntő irányban. Ehhez járul még, hogy az ily erős társulatok előbbi működésük után meglehetősen vagyoni erővel is rendelkeztek, s így hacsak a testület mellett még mint külön társulat fönn nem akartak volna maradni, a mi pedig már a kettős — a testületi és a társulati — kötelezettségek, de sőt a kettős iránynak és tevékenységnek sok esetben lehető collidálása folytán sem volna igen tanácsos, a törvény értelmében a feloszló társulatok összes vagyona a testületre szállt át; ezt pedig a társulatok tényleg úgy tekintették, mint nehezen összegyűjtött vagyonuknak eredeti céljától való elvonását és más célra való confiscálását. Maga a törvény az efféle külön irányokat mintegy előre látta s ez okból kimondta, hogy ha oly szakipartársulat olvad a testületbe, melynek külön célokra rendelt vagyona van, ez a testület által az illető külön iparágat üzök céljaira külön kezelendő; de ez nem látszott elégnek és csak miután a ministerium utalt arra, hogy a testületekben külön iparágak számára lehet külön szakosztályokat alakítani, s így a beolvadó ipartársulat saját ügyeit e vagyon tekintetben is bizonyos pontig önállóan kezelheti; csak akkor sikerült több helyütt a testülettel szemben már-már országossá válni látszó ellenszenvet leküzdeni, és haladt az alakulás ügye valamivel könnyebben.

Az ipartestületek, dacára annak, hogy keletkezésük elé sok akadály gördült, elég szép számban alakultak. Ma összesen van az országban 148 ipartestület, köztük 19 Budapesten. Az ipartestületek kebelében működik 72 békéltető bizottság, köztük 9 Budapesten, és 9 segélyzöpénztár, köztük 2 Budapesten. Az ipartestületek közül létesült 1885. évben 75, köztük 9 Budapesten; 1886. évben 66, köztük 9 Budapesten és 1887. évben 6. Vannak megyék, a hol az intézmény általában nem tud meghonosodni, így nem létesült ipartestület: Árva, Bereg, Besztercze-Naszód, Brassó, Fogaras, Hajdú, Háromszék, Hont, Kolozs, Liptó, Marmaros, Maros-Torda, Moson, Nagyküüllő, Sáros, Sopron, Szeben, Szilágy, Szolnok-Doboka, Tolna, Torda-Aranyos, Udvarhely, Ugocsamegyékben, tehát 23 megyében, és ha talán nem feltűnő, hogy pl. Árva vagy Torda-Aranyos vagy más ily iparszegény vármegyékben egyáltalában nincs ipartestület, mégis nagyon szembeszökő, hogy például a kereskedelmi és iparkama-

rák székhelyét képező Kolozsvár, Debreczen, Brassó, Sopron és Pozsony városokban, avagy az ipari tekintetben eléggé jelentős Ujvidék, Zombor, Rozsnyó, Eger, Gyöngyös, Selmece, Komárom, Nagy-Szombat, Szatmár-Németi, Besztercebánya és hasonló városokban ipartestület nem tudott alakulni. *)

A testületek működéséről egyelőre még kevés a tapasztalat. Annyi tény, hogy eddig sem a hatóságokkal szemben, sem az illető iparosokkal szemben a testületi intézmény komoly nehézségekre okot nem szolgáltatott. Idő mindazáltal nem volt még elég arra, hogy mindazon irányban fejlődjenek, amelyben épen hazai iparosságunk a testületi életre igényt támaszthat. Az eddig kifejtett tevékenységük reményt nyújt arra, hogy az intézmény életre képes, és meg fog felelni azoknak a céloknak, melyeket a mostani kor szellemében testületi működésétől várni lehet

Legnehezebben tud az élet kívánalmaival összhangzásba jutni az új ipartörvénynek azon intézkedése, amely bizonyos mesterségek üzését képesítés kimutatásához köti. A törvény ezen intézkedése az úgynevezett közvélemény nyomása alatt a törvényjavaslat megbirálására hivatott közigazdasági bizottság határozata folytán vétetett föl. Nem lehet tagadni, hogy már magában a közigazdasági bizottságban a képesítés oly szűk körre lett leszorítva és általában a szabadabb mozgásra annyi módoszat megállapítva, hogy helyes értelmezés, és a törvénynek a gyakorlati élet követelményeinek szemmeltartása mellett való körösz-tülvitele veszélyeket nem szül. De ezen elvnek magának a törvénybe fölvétele legtöbb iparosnál és sok hatóságnál is a czéhszellem üldözési mániáját keltette föl, a különbség mester és kontár közt ismét feléledt és sok helyütt egész erélylyel küzd e két alak egymással. Ezen elvnel mutatkozott leginkább annak lehetlensége, hogy más korszakok közigazdasági viszonyainak megfelelő intézmények korunkba egyszerűen ismét fölvétessenek. Egy korban, amelynek jelszava a szabad mozgás, még pedig nem

*) L.: Az értekezés kiegészítő részét képező kimutatásokat a 292. lapon.

azért, mert talán egyes szobatudósok, vagy a tárgygyal tisztán elméletileg foglalkozók azt jelszóvá decretáltak, — hanem mert a világ haladása, a rendelkezésre álló forgalmi eszközök a szabad mozgást kieroszakolják — ilyen korban a munkát képesítéséhez szorítani, a tevékenységet előre megállapított alakoktól függővé tenni, közel áll a lehetetlenséghez. Avagy képzelheti-e valaki akkor, midőn a gözerő, a vasutak, a távirda, a telefon, az electricus világítás, a gázmotorok, az erőátvitel világrendítő találmányai a vidékek, az országok, a világrészek közt a korlátokat ledöntötték; — az egész emberiséget egy családdá, legalább gazdasági tekintetben átalakították — hogy ekkor lehet avagy helyes valakit működésében akadályozni, azért, mert három évig nem volt műhelyben, vagy mesterségét úgy nem tanulta meg, amiként azt a törvény előírja?

És ugyan hová vezetne az az üldözési mánia, melyet a törvény életbelépte után az ország majdnem minden vidékén egyesek kifejtteni akartak, amidőn a képesítés kimutatását s a törvénynek a képesítéssel kapcsolatos határozatait mesterséges erőltetéssel követelték alkalmaztatni?! Mint ha csak a régi czéhek története tárulna föl! Itt arról panaszkodik egy mázoló-mester, hogy egy bádogos, aki a templom tornyát pléhezte, a torony pléh-tetejét, daczára annak, hogy ahhoz nincs képesítése, meg merte mázolni; — ott a kőmivest támadják meg, mert egy ház javításánál a tető cserepezésére vállalkozott; — itt, és pedig a fővárosban panaszra fakadnak a czukrászok, hogy egy csemegeárús tortákat mer czukrászati képesítés nélkül készíteni és velük talán még jó üzletet is csinálni; — ott a vendéglőst támadják meg, mert disznót ölvé, kolbászt készít, s el is adja, pedig fogalma sincs a hentes mesterségéről; — gazdag helységek hires szúcsei kancsal szemmel nézik, hogy szegény juhászok szabad óráikban, ahelyett, hogy a subán hasalnának avagy fütyürészve néznének nyájjaikra, bundavarrással foglalkoznak és subákat készítenek juhbőrből, amidőn a szerencsétleneknek nincs is semmiféle képesítésök az efféle munkákhoz.... Ezek nem mesék, ezek napjainkban történt dolgok; még pedig többnyire a harmadfokú hatóság, a miniszterium döntő határozata végett fölterjesztett dolgok. Mennyi történik még anélkül, hogy a miniszterium egyáltalában tudomást szerezhethetne az esetekről, s a hol az alsóbb

hatóságok, kitudja mikép járnak s döntenek el az ügyet, anélkül, hogy az illető felek a felsőbb hatóság közreműködését igénybe vennék!

De bármily nehézségekre adjanak is alkalmat a törvénynek a képesítésre vonatkozó intézkedései, lehetetlen volt oly irányban engedni fejlődni, amely korunk követelményével ellentétes. A versenyt mesterségesen akadályozni; a munkást büntetni azért, mert dolgozni akar; elvenni valakitől a keresetet, mert szomszédjának talán utjában áll, — ezt türni, legalább Magyarországon nem lehet. Azt hiszem, senki sem fogja rosszalani, hogy ép e pontra nézve a kormány a törvény minden szavát fölhasználta arra, hogy a munkamegfosztást meg ne engedje. Igaz, talán biztosabban vezetett volna célra az, ha a törvény a czéhes iparosok szellemében hajtatik végre; mert semmi sem igazolja jobban valamely intézkedés helytelen voltát, miut túlszigorú értelmezéssel való következetes és erélyes végrehajtása; — de azt hiszem, sokkal helyesebb és a törvényhozás tekintélyének fentartása szempontjából mindenesetre igazoltabb az olyan eljárás, amely a törvény szavaival mitigálni igyekszik oly dolgokat, melyeket maga a törvényhozás amugy sem akart. Ily eljárás mellett lassankint úgyis be fogják látni az illető iparosok törekvésüknek keresztülvihetetlenségét, és megbarátkoznak a helyzettel; bajaik kútfejét nem keresve többé ott, ahol forrásuk nincsen, hanem kettőzött erővel figyelmüket oda fogják irányozni, ahol a közgazdasági élet jelen alakulásánál tényleg sorsuk javulását fogják találni. Azon meggyőződésre kell jutniok, hogy minden újabb haladás az illető mesterségbe vagy felveendő, vagy a haladni nem akaró tönkre megy. Avagy a szerszámgépek terjedésével milyen előirt qualificatio biztosítja a mesterembert arról, hogy, ha ő nem alkalmaz ily gépeket, továbbra is kiállhat a versenyre? avagy, ha valamely iparágat a nagyipar foglal el, mikép akar ott a mesterember még küzdeni? amidőn a börgyártást a nagyipar foglalta le, vége volt akkor ezernyi meg ezernyi varga jólétének, hiába lett volna föntartásuk végett bármiféle mesterséges intézkedés, s így akad több kevesebb megszorítás minden mesterségnél, mert mindenütt a nagyipar vagy legalább a gépek alkalmazása nagyobb és nagyobb tért hódít. Ez ellen csak a műveltség, a tanulmány és az élelmesség segít.

Azért maga a törvény is határozottan nagy súlyt fektetett az iparosok oktatására, amidőn a tanoncziskolák fentartását elrendelte, mondván, hogy oly községben, ahol legalább 50 tanoncz van és e tanonczok számára külön iskola nincs, köteles a község a tanonczok tanításáról külön tanfolyam berendezése által gondoskodni. A törvény ezen intézkedését a közoktatásügyi miniszterrel együttesen a kereskedelmi miniszter lehető szigorúan kívánta végrehajtani, és már a törvény életbelépte után következő 188⁵/₆-iki tanévben elég sikert mutathat föl.

Míg azelőtt a fővárosban 5, vidéki városokban pedig nem igen sok ily iskola állott fenn, ma már az ország minden részében el van terjedve a tanonczok szakszerű tanítása.

Sok van még e részben tenni való, de a kezdet nehézségein túl estünk s a további fejlesztésnek sem szabad elmaradni.

Több helyen a tanoncz-iskolák még nincsenek önállóan szervezve, hanem a polgári- s néhol a real-iskolai tanítók foglalkoznak a délutáni vagy esti órákban a tanonczok szakbeli oktatásával.

A törvényhatósági joggal felruházott városokban ez iskolák már kivétel nélkül fenállanak, s itt a tovább fejlesztésnek nincsenek akadályai, mert e városok képesek a tanoncziskolák fentartási költségeinek azon részét fedezni, a mely az ipardíjakban és pénzbüntetésekben fedezetet nem talál.

Nehezebb e kérdés megoldása a megyékhez tartozó kisebb városokban és községekben, hol az ipardíjkból és pénzbüntetésekéből eredő bevételek csekélyek, s a tanoncz-iskolák fentartására a törvény által engedélyezett 2⁰/₀-nyi pótdíj sem elégséges a cél elérésére.

Itt lesz talán szükség az állam segélyezésére. *)

*) Iparfejlesztési célokra a magyar költségvetésben összesen 280,557 frt összeg szerepel és pedig

a) közoktatásügyi miniszterium költségvetésében :

iparműhelylyel kapcsolatos felső nép- és polgári iskolák fentartására	12,000 frt
iparművészeti muzeum	22,000 »
technologiai iparmúzeum	20,500 »
iparművészeti tervekre	1,000 »
budapesti ipar-középiskola	62,057 »
iparos tanulók iskolái	38,000 »
Összesen	<u>155,557 frt.</u>

Az 188⁵/₆-iki tanévben volt összesen 221 tanoncz-iskola, melyekben 34,653 tanoncz nyert oktatást és 1125 tanító tanított. Az iskolák föntartása került 265,118 frtba. Ezen költséggel szemben felemlítjük, hogy ipardijakból és pénzbüntetésekéből 1885. évben befolyt az illető törvényhatóságoknál 109,344 frt. — Az említett iskolák közül 185 iskola 21,753 tanonczal és 190 tanítóval 169,438 frt költséggel esik a megyei törvényhatóságokra, — 36 iskola 12.900 tanulóval 335 tanítóval, és 95,680 frt költséggel városi törvényhatóságokra. Árva- és Krassó-Szörénymegyék kivételével most már minden megyében van tanoncziskola.

Budapesten az új törvény jótékony hatása kitünik a legújabb év eredményéből. Mig ugyanis az 188⁵/₆-iki tanévben 7 tanoncz-iskola 2200 tanulóval 31 tanítóval tartatott fönn; — addig az 188⁶/₇-iki tanévben 12 iskolában 42 osztálylyal és 93 párhuzamos osztálylyal 125 tanító 5173 tanonczot oktat.

Az iparoktatás terén természetesen a jelenlegi tanoncz-iskolák még csak az ismétlő iskolák természetével birnak, illetőleg a tanonczok elemi ismereteit hivatvák pótolni és kiegészíteni; — de ez iskolák tantervei és tananyagja már is akkép állapított meg, ha az elemi ismereteik ép oly irányban fejlesztésenek, amiként ezt az iparosok életpályája leginkább megköveteli. Így például főszűly van fektetve a rajztanításra, amely a mértannal együtt hetenkint 3 órát vesz igénybe; az olvasás és fogalmazásnál a tananyag első sorban iparost érdeklő dolgokra terjed; így elbeszélések, melyekben iparüző személyek szerepelnek, melyekben föltűntetnek az iparüzők közt kívánatos tulajdonságok, a munkaszeretet, pontosság, becsületesség, mértékletesség, takarékoság, stb. — A fővárosi ipariskolák már nagyobb terjedelmű tantervvel láttattak el, — de mindenütt még csak az

b) a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi-ministerium költségvetésében :

ipari czélokra	105,000 frt
a kassai gépészeti iskolára	20,000 »
Összesen	<u>125,000 frt.</u>

Ezzel szemben az osztrák közoktatásügyi ministerium költségvetésében pusztán ipar-iskolák számára 1.465,000 frt jelenkezik, — azonfelül pedig subventiók és más uton való ösztönzésekre még 79,800 frt van fölvéve.

elemi ismeretekre van fektetve a fösúly; a tulajdonképi szakoktatás egyelőre még nem volt rendszeresíthető.

Egyébiránt e téren is leginkább a kormány kezdeményezése és segélyezése mellett újabb időben sok történt. Így a *középi ipartanoda* Budapesten, mely az 1885 $\frac{1}{6}$. évben fennállása hetedik évét fejezte be, és melynek célja építő-mestereket, pallérokat, továbbá a gépekkel dolgozó iparágakhoz főmunkásokat, művezetőket képezni, hat szakcsoportban az építészet, gépészet, vegyészet, fém- és faipar elméletileg és gyakorlatilag tanítatik; a tanfolyam 3 évre terjed. Ezen intézetben a tanfolyamokon kívül külön specialis tanfolyamok rendeztetnek, amelyek az ország szükségleteihez képest gyakorlati és elméleti utmutatásokat szolgáltatnak az illető iparosoknak. Így az *építő iparosok számára téli* tanfolyamok, még pedig 3 évi tanfolyammal. Ez a tanfolyam 1883 $\frac{1}{4}$. évben kezdődött meg s az utolsó harmadik évben már 55 hallgatóval birt. A *gőzgépek és gőzkazán fűtők tanfolyama*, melyet 1882 óta a földmívelési miniszterium rendez, azon szempontból indulva ki, hogy a gépek terjedése mind a mezőgazdaságban, mind az iparban csak akkor lesz lehetséges és biztos, ha a gépekkel kezelni tudók kellő száma áll rendelkezésre. Mily nagy szükség volt nálunk e tanfolyamra mutatja az eddig elért eredmény: ugyanis, a tanfolyamon

	Jelenkezett	Fölvétetett	Sikerrel végzett
188 $\frac{1}{2}$ évben	200	157	130
1882 »	300	240	180
1883 »	594	581	416
1884 »	596	550	409
1885 »	558	451	391
Összesen	2248	1979	1516

Ugyanezen intézetben rendezte a kereskedelmi miniszterium a *malom tanfolyamot*, amelynek célja lett volna elméletileg és gyakorlatilag főmunkásokat képezni a malmok számára. A tanfolyam azonban nem talált kellő méltatásra, ugyanis az első tanévben 1882 $\frac{1}{3}$ -ban 16 látogatója, a második évben pedig csak 7 látogatója volt, úgy, hogy tényleg részvét hiányában meg kellett azt szüntetni.

pitott s később 1874-ben a kormány átvett és 1885 óta a kereskedelmi miniszterium vezetése alatt áll. Az intézet 3 éves tanfolyamokban azt tűzi ki céljául, hogy a gépészet és gyárípar tekintetében elméleti és gyakorlati oktatást nyújtson. Rendszerint 60 növendék talál egy-egy évben alkalmazást.

A kereskedelmi és a közoktatásügyi miniszteriumok részint közösen, részint külön-külön az iparoktatás terén még külön tanműhelyek fentartása és tanfolyamok rendezése által is igyekeznek hatni. Így a lópatkolás kellő oktatása céljából *patkoló kovács*-tanfolyamok rendezettek az ország különböző vidékein, létesült a *szövészeti* ipar fejlesztése céljából a kereskedelmi miniszterium támogatásával a *késmárki műszövő* iskola 1880-ban, az *eperjesi szövészeti tanműhely* 1883-ban; a *nagy-kikindai szövészeti tanműhely* 1883-ban, a *szepsi-szentgyörgyi* kézi és mechanikai szövészeti tanműhely 1879-ben; — rendezettek továbbá a különböző vidékeken ideiglenes *szövészeti tanfolyamok* oly célból, hogy a vidék lakói a jobb szerkezetű szövészekkel megismerkedjenek és jövőben mesterségüket az újabb szerkezetű székekkel folytathassák. Ily tanfolyamok voltak Csikszeredán (1882), Déésen, Gyalún, Tordán, Ádámoson, Dicső-Szentmártonban, Maros-Vásárhelyen, Nagy-Szebenben, Segesvárt, Székely-Keresztúron, Pelsőczön, Dobsinán, Rőczén, Huszton, Técsön, Viskén, Dragomérfalván, Bogdánon, és Alsó-Apsán; — végül *Kassán* tartatik fön egy *kötszövészeti* tanműhely, amely a számos harisnyakötő iparosok számára művezetőket és főmunkásokat akar képezni. — Az *asztalos-ipar* fejlesztése érdekében működik a *homonnai* műfaragó-iskola 1877 óta, melynek 1883 óta átalakított tanterve szerint célja a műfaragás és az esztergályosság terén alkalmazni iparosokat képezni, — a *rimaszombati* műfaragó iskola 1877 óta, célja iparosokat képezni, kik a jó izlésnek megfelelő butor-díszleteket és butorrészeket képesek előállítani; — a *zay-ugróczy* műfaragó tanműhely, amelyet a közoktatásügyi miniszter a zay-ugróczy állami népiskolával hozott kapcsolatba s mint állami intézetet tart fön, — a *munkácsi faipar* tanműhely 1882 óta, végül a *bánffy-hunyadi* gyermekjátékkészítő műhely 1879 óta, amely utóbbi azonban tekintettel arra, hogy egyáltalában nem volt kilátás arra, mikép ez a műhely az illető vidéken a gyermekjáték ipart népiparággá fejleszthesse, 1887. évben feloszlattatott.

— Az *agyaipar* terén *Ungvár, Modor* és *Ujbányán* létesített tanműhely. — A *kosárfonás* és *csipkeverés* is fejlesztetik; — végül a közoktatásügyi miniszter egyes népiskolák mellé tanműhelyeket állított föl és hogy e tanműhelyekhez alkalmas tanerők felett rendelkezessen, a tanítóképző intézetekben az iparoktatást, még pedig a gyakorlati kézügyesség megszerzése czéljából is meghonosította. ¹⁾

Fel kell említeni még a *technologiai muzeumot*, mely a felnőtt iparosok ismereteinek szélesbítésére és az ipar terén való haladásnak folytonos szemmeltartására van hivatva. ²⁾

Ha az ipartörvénynek az iparoktatás ügyére vonatkozó határozatai jövőre is oly erélylyel fejlesztetnek; ha közoktatási rendszerünk mind-nagyobb kifejlődése folytán lehetségessé fog válni, hogy az ismétlő iskolák természetével biró tanoncz-iskolák nagyobb súlyt fektethetnek az iparosokra nézve szükséges specziális ismeretekre, kivált a rajzra; — ha végül maguk az iparosok részint testületeik és társulataik által, részint nagyobb városokban a községi képviselőre irányuló befolyásuk által oda fognak hatni, hogy nagyobb jelentőségű iparágak számára külön tanfolyamok rendeztessenek és az állam eddigi tevékenységével karöltve a szakoktatás terjesztésére közreműködni fognak: — akkor törvényünk oktatásügyi intézkedései az életre nagyban fejlesztő hatásukban fognak mutatkozni.

Végig tekintve így az új ipartörvény eddig mutatkozott hatásán, talán némi megnyugvással lehet a jövőbe pillantani. Tagadhatlan, hogy a törvény az iparoktatás ügyére határozottan előnyösnek mutatkozott; mert megadta a kormánynak és a hatóságoknak azt az erőt és hatalmat, amelylyel az iparos tanonczokat kényszerítheti az iskolába, a mestereket kötelezheti arra, hogy tanonczukat iskolába küldjék és a községeket szoríthatja alkalmas iskolák fölállítására. A törvény ez irányu intézkedései már is igen szép eredményre vezettek. — Tagadhatlan továbbá az is, hogy a hatósági szervezetben meghonosított módosítások,

¹⁾ Az értekezés kiegészítő részét képező kimutatást lásd a 303—307. lapon.

²⁾ L. a tanműhelyek és tanfolyamokról szóló kimutatást a 308. és 309. lapon.

különösen az érdekelt feleknek a törvény végrehajtása körül adott jogok, illetőleg a reájuk bízott kötelességek jótékony jelenségekben nyilvánulnak, amennyiben biztosítékot szolgáltatnak arra nézve, hogy a törvény intézkedései nem maradnak pusztán papirosan, hanem a hatóság által tényleg végre is hajtattak; az első fokú iparhatóság és a melléje rendelt iparhatósági megbizottak egymást kölcsönösen támogatván és ellenőrizvén, az iparügy érdekében, a rend tekintetében, bizonyos nemes verseny fejlődik ki, a mely a törvény intentióit, kivált humanisticus intentióit érvényre juttatni fogja. Tagadhatlan, hogy sok helyütt még az ipartestületek intézménye is sikerre vezetett, és hogy a törvény által contemplált autonomia jótékony hatása tényleg valósítható, de hogy e részben még sok a teendő és talán még több a felejténi való. Iparosainknak nagy része a testületekben nem látott mást, mint a régi czéhek újra fölébredését, visszaemlékeztek azokra az időkre, a midőn az inas a ház családjába mint családtag fölvéte-tett, a midőn a felszabadítás ténye után a fiatal legény még néhány évig a műhelyben majdnem ingyen szolgált, aztán bekövetkezett a vándorlás szép korszaka, minden városban a czéh örömet fogadta szállójában a jövevényt, gondoskodott elhelyezéséről és továbbutazásáról, és aztán hazatérve, a szegény vándorlegény mesterművet készített, és a czéh egész ünnepélyességgel fölavatta őt mint jártas mestert. Ezek a régi jó idők — mint általában a régi jó idők — elmúltak, ezeket visszaidézni lehetetlen. Ezeket az iparosoknak el kell felejténiök. — De ezzel szemben igenis élénk tevékenységet kell kifejténiök és a testület által nekik adott kiváltságos helyzetet kellően kihasználniök, hogy az oktatásügyet előmozdítsák, a társulati szellem számos előnyei által a verseny hatalmas korszakában különben egészen önmagára hagyatott mesterember helyzetét biztosítsák, őt a kor haladásával megismertessék s neki a megélhetés számos eszközeit egyesült erővel nyujthassák. Csak ha ebben az irányban fog fejleszteni a tevékenység, még pedig mind a közvetlenül érdekelt iparosok, mind az iparosok érdekében működésre hivatott hatósági közegek körében; és ha a kormány és a törvényhozás is nem annyira a múlt idők mindinkább elhalványuló törzsalakjaira fog visszatekinteni, hanem a jelen kor erőteljes fejlődésének megfelelő eszményképek felé fog törekedni — csak akkor lesz az

1884-ben meghozott ipartörvény mind hatásában, mind továbbfejlesztésében az ország állapotaira kedvező. A mondott törvényben megvannak alapjai az egészséges fejlődésnek, habár tagadhatlanul vannak egyes csirák, melyek ha túlfejlesztetnek, ártalmas hatásuk lehetnek. Úgy, amint a dolgok eddig fejlődtek, a törvény jó oldalai nagyobb erővel hajtanak, mint a veszélyes csirák. És, bizva nemzetünk egészséges szervezetében, több mint valószínű az eddigi tapasztalatok után, hogy az ipartörvény hatásai jó eredményűek lesznek.

Kimutatás a magyarországi ipartestületekről.

Ipartestület alakult

1885. évben.

Abony,	Mezőtúr, b. b.
Arad, b. b. *	35 Miskolcz, b. b.
Baja, b. b.	Monor,
Balassa-Gyarmat, b. b. — s. p.**	Nagy-Atád, b. b.
5 Békés, b. b.	N.-Becskerek, b. b.
Battonya, b. b.	N.-Kanizsa,
Békés-Csaba, b. b.	40 N.-Szt.-Miklós,
B.-Komlós,	Nagyvárad, b. b.
Csurgó, b. b. — s. p.	Nyitra, b. b.
10 Dobsina,	Orosháza, b. b.
Dunavecse,	Ó-Becse,
Erzsébetváros,	45 Pankota,
Félegyháza, b. b.	Perjámos, b. b.
Franzfeld,	Petrovoszelló,
15 Gálszécs,	Pécs, b. b.
Győr,	Radván-Királyfalva,
Győrsziget, b. b.	50 Steyerlak-Anina.
Jánosháza,	Szarvas,
Jászberény, b. b.	Szeged, b. b.
20 Kaposvár, b. b.	Szent-Tamás,
Kassa, b. b.	Szolnok, b. b.
Kecskemét, b. b. — s. p.	55 Szombathely, b. b.
Kenderes, b. b.	Temesvár, b. b.
Keszthely, b. b.	Tisza-Abád, b. b.
25 Kisújszállás,	Tisza-Földvár, b. b.
Kőszeg, b. b.	Török-Szt.-Miklós,
Kudvick, b. b.	60 Trencsén, b. b.
Kun-Szt.-Miklós, b. b.	Túrkeve, b. b. — s. p.
Losoncz, b. b. — s. p.	Uj-Arad, b. b.
30 Makó, b. b. — s. p.	Uj-Pest, b. b.
Marczali, b. b.	Versecz, b. b.
Mezőberény, b. b.	65 Zólyom-Lipese, b. b.
Bihar-Diószeg, b. b.	Zsombolya, b. b. — s. p.

* b. b. = békeltetési bizottság.

** s. p. = segélypénztár.

1886. évben.

Ada,	30 Német-Palánka,
Albertfalva, b. b.	Nyiregyháza,
Bicske, b. b.	Móriczföld, b. b.
Borosjenő,	Oraviczabánya,
5 Czegléd,	Ó-Becse,
Csákova, b. b.	35 Ó-Palánka,
Cservenka,	Pápa, b. b.
Detta, b. b.	Pásztó, b. b.
Esztergom, b. b.	Pelsőcz,
10 Gyergyó-Szt.-Miklós,	Petrovác,
Gyulafehérvár,	40 Patnok,
Halas, b. b.	Sárospatak,
Hidegkút,	Szabadka,
Hódságh,	Szarvas,
15 Karánsebes, t. b.	Székesfehérvár,
Késmárk, b. b.	45 Szentés,
Kis-Czell,	Tab, b. b.
Kula,	Tata-Tóváros, b. b.
Kúnhegyes,	Tenke,
20 Léva,	Tót-Komlós,
Lugos,	50 Tőke-Terebes,
Magyar- és Ó-Pécska,	Turócz-Szt.-Márton,
Margitta,	Uj-Palánka,
Mező-Csáth, b. b.	Uj-Szt.-Anna,
25 Mező-Kövesd, b. b.	Ungvár,
Nagy-Kálló,	55 Veszprém,
Nagy-Károly,	Vinga,
Nagy-Kikinda,	Zala-Egerszeg, b. b.
Német-Boly,	

1887. évben.

Szered,	●-Kanizsa,
Vác,	5 Rimaszombat,
Zenta,	Déva, b. b.

Budapest főváros területén a következő szakiparrestületek.

- Borbélyok és fodrászok, h. b.
 Csizmadiák, h. b. — s. p.
 Férfi- és női ruhakészítő-iparosok, b. b. — s. p.
 Könyvkötők, keztyűsök, timárok, sérvkötők, nyergesek, szijgyártók és
 bőröndösök — b. b. ;

Lakatos, puskamives és késesek ← b. b.

Órások — b. b.

Sütők, cukrászok és mézeskalácsosok, b. b.

Asztalalosok ;

Czipészek ;

Hentesek, b. b. — s. p. ;

Kovácsok.

Arany- és ezüstművesek, aranyverők, ékszerészek és óratokkészítők.

Kádár, esztergályos, kosárkészítő, kaptafakészítő és kefekötő.

Kéményseprő, pala- és cserépfedő, kútsínáló és kályhás.

Építőmesterek, kőmives, kőfaragó és ácsmesterek, b. b.

Szobafestő, mázoló, aranyozó és fényező.

Mészárosok, b. b.

Bádogos, rézöntő, réz- és bronzműves, fénynyomó, lemezelő és hangöntők.

Kárpitos, gombkötő és paszományosok.

Összesen : 148 ipartestület,

73 békéltető bizottság,

10 segélypénztár.

Vármegyék szerint rendezve, az ipartestületek a következő összeállításból vehetők ki :

Megye	Helység	Ipartestület	Békéltető bizottság	Mely évben keletkezett a	
				testület	békéltető bizottság
Abauj-Torna	Kassa	t.	b. b.	1885	1886
Alsó-Fehér	Gyula-Fehérvár	t.	b. b.	1886	1887
Arad	Arad	t.	b. b.	1885	1885
	Borosjenő	t.	—	1885	
	Magy.-és Ó-Pécska	t.	—	1886	
	Pankota	t.	—	1885	1886
	Uj-Arad	t.	b. b.	1885	
	Uj-Szt.-Anna	t.	—	1886	
Árva	—	—	—	—	—
Bács-Bodrog	Ada	t.	—	1886	
	Baja	t.	b. b.	1885	1885
	Cservenka	t.	—	1886	
	Hódságh	t.	—	1886	
	Kula	t.	—	1886	
	Német-Palánka	t.	—	1886	
	Ó-Becse	t.	—	1886	
	Ó-Kanizsa	t.	—	1887	
	Ó-Palánka	t.	—	1886	
	Petrovác	t.	—	1886	
	Petrovoszelló	t.	—	1885	
	Szabadka	t.	—	1886	
	Szt.-Tamás	t.	—	1885	
	Tisza-Földvár	t.	b. b.	1885	1885
Uj-Palánka	t.	—	1886		
Zenta	t.	—	1887		
Baranya	Pécs	t.	b. b.	1885	
	Német-Boly	t.	—	1886	
Bars	Léva	—	—	1886	—

Megye	Helység	Ipartestület	Békeltető bizottság	Mely évben kelet- kezett a	
				testület	békeltető bizottság
Békés	Békés	t.	b. b.	1885	1885
	Békés-Csaba	t.	b. b.	1885	1885
	Mezőberény	t.	b. b.	1885	1885
	Orosháza	t.	b. b.	1885	1886
	Szarvas	t.	—	1885	
	Tót-Komlós	t.	—	1886	
Bereg	—	—	—	—	—
Beszt.-Naszód	—	—	—	—	—
Bihar	Bihar-Diószeg	t.	b. b.	1885	1887
	Nagy-Várad	t.	b. b.	1885	1885
	Margitta	t.	—	1886	
	Tenke	t.	—	1886	1887
Borsod	Miskolcz	t.	b. b.	1885	1885
	Mező-Csáth	t.	b. b.	1886	1886
	Mező-Kövesd	t.	b. b.	1886	1887
Brassó	—	—	—	—	—
Csanád	Battonya	t.	b. b.	1885	1885
	Dunavecse	t.	b. b.	1885	1886
	Makó	t.	b. b.	1885	1885
Csik	Gyertyó-Szt.-Mikl.	t.	—	1886	—
Csongrád	Szeged	t.	b. b.	1885	1886
	Szentes	t.	—	1886	
Esztergom	Esztergom	t.	b. b.	1886	1886
Fejér	Bicske	t.	b. b.	1886	1887
	Székesfehérvár	t.	—	1886	

Megye	Helység	Ipartestület	Békeltető bizottság	Mely évben keletkezett a	
				testület	békeltető bizottság
Fogaras	—	—	—	—	—
Gömör-Kis-Hont	Dobsina	t.	—	1885	
	Pelsőcz	t.	—	1886	
	Putnok	t.	—	1886	
	Rimaszombat	t.	—	1887	
Győr	Győr	t.	—	1885	
	Győrsziget	t.	b. b.	1885	1886
Hajdu	—	—	—	—	—
Háromszék	—	—	—	—	—
Heves	Pásztó	t.	b. b.	1886	1887
Hont	—	—	—	—	—
Hunyad	Déva	t.	b. b.	1887	1886
Jász N.-Kún-Szolnok	Jászberény	t.	b. b.	1885	1886
	Kenderes	t.	b. b.	1885	1886
	Kisujszállás	t.	—	1885	
	Kúnhegyes	t.	—	1886	
	Mezőtúr	t.	b. b.	1885	1886
	Szolnok	t.	b. b.	1885	1885
	Tisza-Abád	t.	b. b.	1885	1886
	Török-Szt.-Miklós	t.	—	1885	
	Túrkeve	t.	b. b.	1885	1886
	N.-K.-Madaras	t.	—	1887	
Kis-Küküllő	Erzsébetváros	t.	—	1885	
Kolozs	—	—	—	—	—

Megye	Helység	Ipartestület	Békéltető bizottság	Mely évben kelet- kezett a	
				testület	békéltető bizottság
Komárom	Tata-Tóváros	t.	b. b.	1887	1886
Krassó-Szörény	Karánsebes	t.	b. b.	1886	1886
	Lugos	t.	—	1886	
	Oraviczabánya	t.	—	1886	
	Steyerlak-Anina	t.	—	1885	
Liptó	—	—	—	—	—
Marmaros	—	—	—	—	—
Maros-Torda	—	—	—	—	—
Moson	—	—	—	—	—
Nagy-Küküllő	—	—	—	—	—
Nógrád	Balassa-Gyarmat	t.	b. b.	1885	1885
	Losoncz	t.	b. b.	1885	1886
Nyitra	Nyitra	t.	b. b.	1885	1886
Pest-Pilis-Solt- K.-Kun	Abony	t.	—	1885	
	Albertfalva	t.	b. b.	1886	1886
	Czegléd	t.	—	1886	
	Félegyháza	t.	b. b.	1885	1885
	Kecskemét	t.	b. b.	1885	1885
	Kún-Szt.-Miklós	t.	b. b.	1885	1886
	Halas	t.	b. b.	1886	1886
	Monor	t.	—	1885	
	Ujpest	t.	b. b.	1885	1885
	Vác	t.	—	1887	
Pozsony	Szered	t.	—	1887	—
Sáros	—	—	—	—	—

Megye	Helység	Ipartestület	Békéltető bizottság	Mely évben kelet- kezett a	
				testület	békéltető bizottság
Somogy	Csurgó	t.	b. b.	1885	1886
	Kaposvár	t.	b. b.	1885	1885
	Marczali	t.	b. b.	1885	1885
	Nagy-Atád	t.	b. b.	1885	1885
	Tab	t.	b. b.	1886	1887
Sopron	—	—	—	—	—
Szabolcs	Nagy-Kálló Nyiregyháza	t.	—	1886	
		t.	—	1886	
Szatmár	Nagy-Károly	t.	—	1886	
Szeben	—	—	—	—	—
Szepes	Késmárk	t.	b. b.	1886	1886
Szilágys	—	—	—	—	—
Szolnok- Doboka	—	—	—	—	—
Temes	Csákova	t.	b. b.	1886	1886
	Detta	t.	b. b.	1886	1886
	Kudricz	t.	b. b.	1885	1886
	Móriczföld	t.	b. b.	1886	1886
	Temesvár	t.	b. b.	1885	1886
	Versecz	t.	b. b.	1885	1886
	Vinga	t.	—	1886	—
	Fehértemplom	t.	—	1887	—
Tolna	—	—	—	—	—
Torda-Aranyos	—	—	—	—	—

Megye	Helység	Ipartestület	Békéltető bizottság	Mely évben keletkezett a	
				testület	békéltető bizottság
Torontál	B. Komlós	t.	—	1885	
	Franzfeld	t.	—	1885	
	N.-Becskerek	t.	b. b.	1885	1886
	N.-Kikinda	t.	—	1886	
	N.-Szt.-Miklós	t.	—	1885	
	Perjámos	t.	b. b.	1885	1885
	Zsombolya	t.	b. b.	1886	1886
	Pancsova	t.	—	1887	—
Trencsén	Trencsén	t.	b. b.	1885	1886
Turócz	Turócz-St.-Márton	t.	b. b.	1886	1887
Udvarhely	—	—	—	—	—
Ugocsa	—	—	—	—	—
Ung	Ungvár	t.	—	1886	
Vas	Hidegkut	t.	—	1886	
	Jánosháza	t.	—	1885	
	Kis-Czell	t.	—	1886	
	Kőszeg	t.	b. b.	1885	1886
	Szombathely	t.	b. b.	1885	1885
Veszprém	Pápa	t.	b. b.	1886	1886
	Veszprém	t.	—	1886	
Zala	Keszthely	t.	b. b.	1885	1885
	Nagy-Kanizsa	t.	—	1885	
	Zala-Egerszeg	t.	b. b.	1886	1886
Zemplén	Gálszécs	t.	—	1885	
	Sárospatak	t.	—	1886	
	Tőke-Terebes	t.	—	1886	
Zólyom	Radván-Királyf.	t.	—	1885	
	Zólyom-Lipcese	t.	b. b.	1885	1886

Budapest	Ipartestület	Ipartestület	Békéltető bizottság	Mely évben keletkezett a	
				testület	békéltető bizottság
Budapest	Aranyművesek	t.	—	1886	—
	Ezüstművesek	t.	—	1886	—
	Aranyverők	t.	—	1886	—
	Ékszerészek	t.	—	1886	—
	Óratokkészítők	t.	—	1886	—
	Asztalosok	t.	—	1885	—
	Bádogos	t.	—	1886	—
	Rézöntő	t.	—	1886	—
	Réz- és bronzműves	t.	—	1886	—
	Fémnyomó	t.	—	1886	—
	Lemezelő	t.	—	1886	—
	Harangöntők	t.	—	1886	—
	Borbélyok	t.	b. b.	1885	1886
	Fodrászok	t.	b. b.	1885	1886
	Parókakészítők	t.	b. b.	1885	1886
	Czipészek	t.	—	1885	—
	Csizmadiák	t.	b. b.	1885	1886
	Építőmesterek	t.	b. b.	1886	1887
	Kőmives	t.	b. b.	1886	1887
	Kőfaragó	t.	b. b.	1886	1887
	Ácsmesterek	t.	b. b.	1886	1887
	Férfi ruhakészítők	t.	—	1885	—
	Női ruhakészítők	t.	—	1885	—
	Hentesek	t.	b. b.	1885	1886
	Kádárok	t.	—	1886	—
	Esztergályos	t.	—	1886	—
	Kosárkészítő	t.	—	1886	—
Kaptafakészítő	t.	—	1886	—	
Kefekötő	t.	—	1886	—	

Budapest	Ipartestület	Ipartestület	Békéltető bizottság	Mely évben keletkezett a	
				testület	békéltető bizottság
Budapest	Kárpitos	t.	—	1886	—
	Gombkötő	t.	—	1886	—
	Paszományosok	t.	—	1886	—
	Kéményseprő	t.	b. b.	1886	1887
	Palafedő	t.	b. b.	1886	1887
	Cserépfedő	t.	b. b.	1886	1887
	Kutcsináló	t.	b. b.	1886	1887
	Kályhások	t.	b. b.	1886	1887
	Kovácsok	t.	—	1886	—
	Könyvkötők	t.	b. b.	1885	1886
	Keztyüsök	t.	b. b.	1885	1886
	Timárok	t.	b. b.	1885	1886
	Sérvkötők	t.	b. b.	1885	1886
	Nyergesek	t.	b. b.	1885	1886
	Szijgyártók	t.	b. b.	1885	1886
	Böröndösök	t.	b. b.	1885	1886
	Lakatosok	t.	b. b.	1885	1886
	Puskamivesek	t.	b. b.	1885	1886
	Késesek	t.	b. b.	1885	1886
	Mészárosok	t.	b. b.	1886	1887
	Órások	t.	b. b.	1885	1886
	Sütők	t.	b. b.	1885	1886
	Czukrárszok	t.	b. b.	1885	1886
Mézeskalácsosok	t.	b. b.	1885	1886	
Szobafestő	t.	—	1886	—	
Mázoló	t.	—	1886	—	
Aranyozó	t.	—	1886	—	
Fényezők	t.	—	1886	—	

Az 1886. év végén fennállott tanonciskolák kimutatása.

Város neve	Isko- lák	Tanulók	Tani- tók	Évi fentar- tási költség		1885-ben befolyt ipardíj és pénzbüntetés	
				forint	kr	forint	kr
Arad	2	769	19	5,910	—	2,033	75
Baja	1	538	11	1,750	—	666	—
Budapest	7	2,200	31	15,600	—	37,179	47
Debreczen	2	679	21	5,500	—	ismeretlen	
Győr	1	340	12	3,250	—	1,280	—
H.- M.- Vásárhely. .	1	271	6	2,250	—	ismeretlen	
Kassa	1	586	8	1,200	—	1,072	—
Kecskemét	1	293	7	3,100	—	ismeretlen	
Kolozsvár	1	537	20	5,000	—	1,705	—
Komárom	2	422	13	2,600	—	401	—
M.- Vásárhely. . . .	1	273	8	1,600	—	522	—
Nagyvárad	1	423	12	2,900	—	2,000	—
Pancsova	1	190	7	1,250	—	1,234	24
Pécs	1	661	16	4,030	—	1,225	—
Pozsony	2	1,037	16	6,800	—	2,275	—
Selmecz és Bélab. .	1	125	4	820	—	316	—
Sopron	1	450	11	2,600	—	525	—
Szabadka	1	218	10	3,800	—	670	—
Sz.-Németi	1	419	9	2,300	—	861	50
Szeged	1	608	26	6,600	—	1,307	—
Sz.- Fejérvár	1	386	12	3,400	—	1,005	—
Temesvár	1	418	23	6,000	—	2,413	50
Ujvidék	1	268	14	2,970	—	ismeretlen	
Versecz	1	270	6	1,300	—	811	—
Zombor	1	60 294	9	2,200	—	683	—
Fiume	1	165	4	950	—	ismeretlen	
Összesen	36	12,900	335	95,680	—	60,544	16

Megye neve	Község neve	Iskolák	Tanulók	Tanítók	Évi fenn- tartási költség		1885-beu befolyt ipardíjak és pénz- büntetések	
		s z á m a			forint	kr	forint	kr
Arad.....	Szt.-Anna, Pécska, Pankota, Kis-Jenő	4	196	10	1,370	—	1,178	—
Ab.- Torna.	Sepsi-Meczenzéf . .	2	143	7	820	—	721	—
Alsó-Fejér .	Gyula-Fehérvár, N.- Ényed	2	162	15	1,895	—	ismeretl.	
Baranya ...	Mágocs, Mohács, Siklós, Németboly	4	398	14	3,550	—	ismeretl.	
Bars.....	Körmöcz, Léva, Uj- bánya	3	164	9	1,700	—	204	—
Bács-Bodrog	Apatin, Ada, Zenta, Cservenka, Német- Palánka	5	596	26	5,200	—	ismeretl.	
Bereg.....	Beregszász, Mun- kács, Frigyesfalva	3	437	18	2,600	—	ismeretl.	
Békés.....	Békés, Csaba. Gyula, Berény, Oros- háza, Szarvas . . .	6	913	21	6,650	—	5,822	—
B.-Naszód..	Besztercze	1	118	7	2,600	—	248	—
Bihar.....	N.-Szalonta, Mar- gitta, Ber.-Újfalu .	3	266	7	2,467	—	ismeretl.	
Borsod.....	Miskolcz	1	483	12	2,800	—	1,842	—
Brassó.....	Brassó állami s vá- rosi, Hétfalu . . .	3	489	22	7,950	—	1,850	—
Csanád....	Makó, Battonya, Nagylak	3	230	11	2,000	—	2,287	—
Csik.....	Gyergy.-Szt-Mihály	1	50	5	900	—	216	—
Csongrád..	Csongrád, Szentes .	2	255	10	1,560	—	1,292	—
Esztergom .	Esztergom	1	187	5	1,010	—	286	—
Fejér.....	Bicske, Moór	2	161	6	600	—	718	—
Fogaras....	Fogaras	1	66	4	900	—	198	—
Gömör és Kishont...	Jolsva, Rima-Szom- bat, Putnok, Rócze, Rozsnyó, Tiszolcz, Dobsina	1	768	32	8,780	—	ismeretl.	
Győr.....	Győrsziget	1	65	2	650	—	380	—
Hajdu.....	H.-Böszörmény. . .	1	95	3	560	—	1,688	—

Megye neve	Község neve	Iskolák	Tanulók	Tanítók	Évi fenntartási költség		1885-ben befolyt ipardíjak és pénzüntetések	
		s z á m a			forint	kr	forint	kr
Háromszék .	K.-Vásárhely, Sepsiszt-György	2	397	11	2.210	—	448	20
Heves	Eger, Gyöngyös . .	2	525	14	3.215	—	2.306	—
Hont	Ipolyság	1	60	2	550	—	229	12
Hunyad	Déva, Szászváros .	2	429	11	2.880	—	ismeretl.	
Jász-N. Kun-Szolnok	Déva-Ványa, Jászberény, Mező-Túr, Szolnok, Török-Szt-Miklós, Arokszállás	6	778	21	6.050	—	ismeretl.	
Kis-és Nagy-Küküllő	Köhalom, Medgyes, Segesvár, Szent-Ágota	4	463	30	6.900	—	231	—
Liptó	Liptó-Szt-Miklós . .	1	185	4	520	—	179	—
Maros-Torda	Szász-Régen	1	172	7	1.540	—	ismeretl.	
Mármaros	M.-Sziget	1	75	4	1.280	—	880	—
Moson	Magy.-Óvár, Moson	2	220	7	1.700	—	741	—
Nógrád	Losoncz, Balassagyarmat	2	410	12	2.250	—	1.690	—
Nyitra	Érsekújvár, Galgóc, Privigye, N.-Tapolcsán, Szenicz, Nagy-Próna, Nyitra, Vágújhely, Verbó	9	790	30	6.200	—	1.920	—
Pest-P.-Solt-Kis-Kun	Kis-K.-Félegyháza, Abony, Czegléd, N.-Körös, Uj-Pest, Kalocsa, K.-Körös, Vác	4 4	665 337	19 23	5.055 4.400	— —	} 5.26350	
Pozsony	Bazin, Duna-Szerdahely, Malaczká, Somorja, N.-Szombat, Modor	6	529	20	3.200	—	ismeretl.	
Sáros	Bártfa, Eperjes, Kis-Szeben	3	449	14	2.400	—	748	—
Somogy	Kaposvár, Marczali, Szigetvár	3	257	8	1.230	—	1.409	50

Megye neve	Község neve	Iskolák	Tanulók	Tanítók	Évi fenn- tartási költség		1885-ben befolyt iparadjak és pénz- bűntetések	
		s z á m a			forint	kr	forint	kr
Sopron.....	Kapuvár, Kis-Mar- ton	2	156	7	2,100	—	1,001	—
Szabolcs ...	Nagy-Kálló, Kis- Várda, Nyiregy- háza, Nyirbakta, Nyirbátor	5	699	20	2,500	—	ismeretl.	
Szatmár....	Nagy-Károly, Nagy- Bánya	2	250	7	1,300	—	ismeretl.	
Szeben	Nagy-Szeben, Szász- Sebes	2	442	23	5,584	—	1,161	—
Szepes	Igló, Kézsmárk, Lö- cse, Szepes-Béla, Gölniczbánya, Sze- pes-Váralja	6	656	33	4,367	—	849	51
Szilágy	Szilágy-Somlyó, Zi- lah	2	126	5	1,370	—	338	—
Sz.-Doboka .	Deés, Szamos-Ujvár	2	250	9	2,100	—	532	—
Temes	Detta, Fejertem- plom, Csákovár, Lippa, Új-Arad . . .	5	394	13	3,000	—	1,501	—
T.-Aranyos .	Torda	1	89	6	1,480	—	468	—
Tolna.....	Bonyhád, Dombo- vár, Duna-Földvár, Paks, Szegszárd, Tolna	6	635	25	5,350	—	ismeretl.	
Torontál ...	Szerb-Módos, Perjá- mos, Zsombolya, N.-Kikinda, Nagy- Becskerek, N.-Szt- Miklós	6	823	29	6,250	—	ismeretl.	
Trencsén... .	Bán, Puchó, Rajecz, Nagybittse, Tren- csén	5	283	16	2,100	—	485	—
Turóc.....	Turóc-Szent-Már- ton	1	72	2	280	—	508	—
Udvarhely .	Székely-Udvarhely, Székely-Keresztur	2	167	7	1,480	—	349	—
Ung	Ungvár	1	260	3	1,020	—	ismeretl.	
Ugocsa	Tisza-Ujlak	1	55	2	520	—	ismeretl.	

Megye neve	Község neve	Iskolák	Tanulók	Tanítók	Évi fenntartási költség		1885-ben befolyt ipardíjak és pénzbüntetések	
		s z á m a			forint	kr	forint	kr
Vas.....	Körmend, Kőszeg, Pinkafő, Szombat-hely, Sárvár, Mura-Szombat, János-háza, Kis-Czell . .	8	1,148	31	6,800	—	5,025	50
Veszprém ..	Pápa, Veszprém . .	2	479	13	3,300	—	1,343	—
Zala	Csáktornya, Keszthely, N.- Kanizsa, Zala-Egerszeg, Sümeg, Tapolcza . .	6	788	27	4,400	—	ismeretl.	
Zemplén ...	Gálszécs, Nagy-Mihály, S.-A.-Újhely, Sárospatak, Tokaj, Varannó, Homonna	7	540	13	2,800	—	ismeretl.	
Zólyom	Zólyom, Besztercebánya, Zóly.-Lipcse, Breznóbánya .	4	458	16	3,200	—	312	—
Megyék összesen . .		185	21,753	749	169,438	—	48,800	53
Városok összesen . .		36	21,753	335	95,680	—	60,544	46
Főösszeg		221	34,653	1,125	265,118	—	109,304	99

A földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. ministerium támogatása mellett fennálló ipari szakiskolák és tanműhelyek.

a) Szakiskolák.

	Keletkezési ideje	Tanfolyam tartama	Növendékek száma							Kiképzettek száma	Államsegély					Társadalmi segély évenként
			1880-1	1881-2	1882-3	1883-4	1884-5	1885-6	1886-7		1883	1884	1885	1886	1887	
Késmárki műszövő . .	1880	2 év	12	11	13	13	11	24	18	18	1,800	1,800	2,000	2,400	2,400	város . . . . . 400 frt. kamara(kassai) 400 »
Kassai kötszövő . .	1877 mint szakiskola 1881	3 év	—	10	14	11	12	11	10	31	2,650	2,650	2,300	2,300	1,500	város . . . . . 500 » kamara . . . . . 800 »
Homonnai műfaragó . .	1877 mint szakiskola 1883	3 év	—	—	—	13	13	16	18	12	500	1,262	1,650	1,650	2,200	város . . . . . 500 » kamara . . . . . 300 »
Rima-szombati műfaragó	1877 mint szakiskola 1883	3 év	—	—	—	12	17	17	8	16	650	630	710	710	—	város . . . . . 500 » kamara(misk.) 200 » házi iparegytl. 200 »
Ungvári agyag-ipari .	1884	3 év	—	—	—	—	24	30	25	8	—	3,000	2,520	2,520	2,700	város . . . . . 500 » megye (1 évre) 500 » kamara . . . . . 400 »

b) T a n m ű h e l y e k.

N.-Kikindai szövő . . .	1883	6 hó	—	—	—	25	20	14	—	35	600	400	300	—	—	{ város . . . . . 500 frt temesvári kam. 200 » megye . . . . . 1015 »
N.-Becskereki szövő . .	1883	6 hó	—	—	—	18	30	23	30	46	—	600	600	600	600	{ város . . . . . 300 frt megye . . . . . 300 » házi iparegyl. 600 »
Eperjesi szövő	1883	6 hó	—	—	—	30	10	12	8	42	1600	1100	500	600	300	{ megye . . . . . 400 frt kassai kam. . . 100 »
Csikszeredai szövő . . .	1882	6 hó	—	—	—	25	20	24	20	64	500	600	—	600	600	megye . . 400—600 frt
Székelykereszturi szövő	1884	6 hó	—	—	—	—	24	13	—	35	400	736	648	—	200	{ házi iparegyl. 600 frt egyéb . . . . . 100 »
Sepsiszentgyörgyi szövő	1879	2 hó	26	28	30	31	30	25	22	97	3000	4602	2800	2800	1400	{ NB. az állami segélyt a székelyszövőgyár is élvezi.
Urvölgyi és hodrus- bányai csipkeverési .	1883	3 hó	—	—	—	27	30	18	17	47	1100	670	900	600	600	—
Soóvári csipkeverő . .	1884	3 hó	—	—	—	—	44	20	—	44	—	600	600	600	—	{ megye . . . . . 400 frt kassai kam. . . 100 »
Zlovói esztergályozó .	1884	6 hó	—	—	—	—	12	16	10	16	—	700	700	700	—	{ megye . . . . . 600 frt kassai kam. . . 100 »
Kolozsvári fa- és vas- ipari	1884	3 év	—	—	—	—	32	36	33	—	—	3234	1726	1534	—	{ város . . . . . 1000 frt kolozs. kam. 400 »
Modori agyagipari . . .	1884	2 év	—	—	—	—	5	9	7	5	—	3200	2000	2000	1500	{ város . . 600—1000 frt pozs. kam. . . 100 »